

Трудове право; право соціального забезпечення. Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Земельне право

Класифікація столиць європейських держав

Ю.Г. Скопненко
здобувач кафедри
конституційного та
міжнародного права,
Національна академія
внутрішніх справ

Статтю присвячено визначенню критеріїв для класифікації столичних міст на основі дослідження основних світових тенденцій їхнього розвитку та аналізу конституційних актів європейських держав.

Ключові слова: столиця, конституція, закон, класифікація, європейські держави.

Статья посвящена определению критериев для классификации столичных городов на основе исследования основных мировых тенденций их развития и анализа конституционных актов европейских государств.

Ключевые слова: столица, конституция, закон, классификация, европейские государства.

The article is devoted to the definition of criterias for the classification of the capital cities, based on a study of major world trends in the development of cities and analysis of the constitutional acts of the states.

Key words: capital, constitution, law, classification, European states.

Постановка проблеми

Столичне місто відіграє особливу роль у кожній державі, оскільки одночасно є символом держави та активним учасником суспільно-політичного життя, що акумулює основний потенціал країни, є одним із її основних інвестиційних, економічних, політичних, господарських, духовних, культурних та освітніх центрів.

Столичні міста мають свої закономірності розвитку й функціонування, є цент-

рами політичного, економічного й культурного життя людини. Світовим співтовариством, у тому числі на європейському рівні, приділяється значна увага правовому забезпеченню статусу міста, міської демократії, організації влади на локальному (міському) рівні [1, с. 46].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженням особливостей статусу столичного міста, а також питанням кла-

сифікації столичних міст присвячені праці таких учених як О. Александров, О. Бойко-Бойчук, П. Буряк, В. Куйбіда, В. Федоренко, П. Холл, М. Хонда, В. Яловий та інші.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Проведений аналіз конституційних актів європейських держав свідчить про відсутність єдиного підходу до регламентації статусу столичного міста.

Формулювання цілей статті

Метою статті є виявлення критеріїв для класифікації столичних міст на основі дослідження основних світових тенденцій розвитку цих міст та аналізу конституційних актів європейських держав.

Виклад основного матеріалу дослідження

Столиця виконує різноманітні специфічні функції щодо інших адміністративно-територіальних одиниць. Органи державної влади здебільшого розташовуються на території міста-столиці, що зумовлює необхідність урегулювання відносин не лише з центральними органами влади, а й взаємодію на горизонтальному рівні, тобто, перш за все, відносини з навколишнім регіоном і його місцевими органами влади, а також регіонального співробітництва з його соціально-економічними районами. Водночас не варто забувати про необхідність збалансування інтересів між політичним та адміністративним управлінням з метою запобігання конфліктним ситуаціям, оскільки це проходить через призму забезпечення місцевої демократії та здійснення ефективного управління містом [2, с. 51], яке є ареною функціонування територіальної громади, простором, де виникають, реалізуються та захищаються різноманітні інтереси [3, с. 140]. Саме це й обумовлює необхідність конституційно-правової регламентації статусу столиці.

Конституційно-правова регламентація поєднує в собі як положення конституцій європейських держав, які визначають столичне місто та наділяють його відповідним статусом, так і норми законів, що

деталізують та уточнюють статус столичних міст. Також до конституційно-правової регламентації варто відносити і норми актів локальної нормотворчості, зокрема статутів.

Так, залежно від того, яким чином національним законодавством держав Європи визначається статус столичного міста, регламентацію статусу столиці можна охарактеризувати за такими критеріями:

1. У конституції міститься пряма вказівка на місто, яке є столицею держави. У переважній більшості європейських держав конституція містить окрему норму, що наділяє те чи інше місто статусом столиці. Наприклад, у ч. 3 ст. 2 Конституції Князівства Андорри [4] міститься норма про те, що столицею держави є місто Андорра-Ла-Велья. Схожі норми є також у конституціях Австрії, Республіки Білорусь, Бельгії, Іспанії, Польщі тощо. Разом з цим, не завжди конкретна норма може регламентувати конституційно-правовий статус столиці. Так, ст. 32 Конституції Королівства Нідерландів [5] передбачено, що король дає присягу та вступає на престол у столиці, місті Амстердамі.

Водночас деякими конституціями опосередковано визначено, яке місто є столицею. Так, у ст. 15 Конституції Республіки Латвія [6] зазначено, що Сейм засідає в Ризі; ч. 11 ст. 12 та ч. 1 ст. 15 Конституції Ірландії [7] передбачено, що офіційна резиденція президента і місце проведення засідань обох палат парламенту повинно бути в місті Дубліні або біля нього; статтями 12, 13 Конституції Ісландії [8] визначено, що місцезнаходженням резиденції президента та уряду є місто Рейк'явік чи його околиці.

2. Статус столичного міста регламентується спеціальним законом. При цьому така можливість може бути передбачена як шляхом прямої вказівки на це в конституції (Білорусь, Сербія, Італія, Росія, Німеччина), так і прийняттям тих чи інших спеціальних законодавчих актів (Іспанія, Польща, Словенія, Молдова).

3. Питання статусу столиці регулюються окремими розділами, частинами чи статтями законодавства про місцеве самоврядування. Така ситуація спостерігається

в Румунії, Королівстві Ліхтенштейн, Ірландії, Франції.

4. Статус столиці визначається актом локальної нормотворчості, який «дозволяє конкретизувати загальні конституційні і законодавчі положення стосовно окремих територіальних громад із врахуванням місцевих традицій і особливостей та ліквідувати численні прогалини в сучасній правовій регламентації [9, с. 46]».

Так, ст. 15 Федерального конституційного закону Австрії [10], можливість урегулювання питань, не визначених конституцією, надається власній компетенції земель; з огляду на що статус столиці Австрії регламентується Конституцією Відня. Деякими європейськими державами статус столиці закріплюється статутами, як-то Мінська, Варшави, Любляни, Загреб, Сараєва, Москви.

5. Статус столичного міста не відрізняється за статусом від інших адміністративно-територіальних одиниць у державі і регламентується на загальних засадах. Прикладом може бути Естонія, Мальта, Литва, Монако, Латвія, Швеція.

Конституційно-правова регламентація статусу столиці України міста Києва здійснюється шляхом наявності відповідної норми в Конституції України [11], а саме ч. 6 ст. 20 говорить про те, що «столицею України є місто Київ». Частиною 2 ст. 133 Конституції України передбачено, що місто Київ має спеціальний статус, який визначається законом України. Таким спеціальним законодавчим актом є Закон України «Про столицю України – місто-герой Київ» [12]. Окрім цього, «враховуючи вікові історичні, національно-культурні та соціально-економічні традиції місцевого самоврядування у місті Києві, а також спеціальний статус міста Києва як столиці Української держави» на його території діє Статут територіальної громади міста Києва, затверджений рішенням Київської міської ради від 28 березня 2002 р. № 371/1805 [13].

За географічно-функціональним критерієм столичні міста європейських країн можна поділити на:

1) міста, які входять до центрального європейського столичного регіону (Лондон,

Париж, Люксембург, Брюссель, Амстердам), що характеризується щільним скупченням міст в одну мережу, яка функціонує через повітря, високошвидкісні поїзди і налагоджені телекомунікаційні канали;

2) регіональні столиці, так би мовити «ворота на Захід», що включають у себе периферійні столиці, кожна з яких хоча й відіграє домінуючу роль, однак є менш густонаселеною (Дублін, Копенгаген, Стокгольм, Гельсінкі, Берлін, Відень, Рим, Мадрид та Лісабон, а також столичні міста східного європейського напрямку: Любляна, Будапешт, Прага, Варшава, Таллінн, Київ) [14].

Пітер Хол, віце-президент університету глобального урбанізованого розвитку, професор університету планування й урбаністики, намагається охопити географічні взаємовідносини між європейськими столицями та подає таку їх класифікацію:

1) центральні столиці з високим рівнем сервісу (надання послуг/обслуговування): Лондон, Париж, Амстердам, Брюссель, Люксембург. Ці міста мають досить високий рівень доступності до різноманітного транспорту в Європейському співтоваристві;

2) субконтинентальні столиці: виступають як центри, що надають послуги високого рівня більшим частинам Європи (Мадрид, Рим, Афіни, Відень, Берлін, Копенгаген, Прага, Варшава, Будапешт). Вони виступають зазвичай головними повітряними коридорами для повітряних літаків і в зростаючій мірі центрами регіонального високошвидкісного залізничного сполучення, яка ще не достатньо з'єднана з системою транспортного сполучення центральних столиць із високим рівнем сервісу;

3) менші столиці та провінційні столиці: менші еквіваленти попередніх груп, що володіють не такою значною кількістю території в показниках кількості населення та економічної продукції (Дублін, Лісабон, Гельсінкі, Стокгольм, Братислава, Любляна, Софія) [14].

Становить інтерес також класифікація міст за рівнем світового значення, а саме: Альфа, Бета, Гамма та Дельта міста.

Альфа міста (глобальні континентальні «столиці») – це комунікаційно-сервісні центри світового значення із ареалом

«обслуговування» до 20 млн. осіб, зокрема мультимодельні транспортні вузли, комунікаційно-комерційно-сервісні центри глобального впливу, наприклад Лондон, Париж.

До Бета міст віднесено міста-шлюзи (субконтинентальні столиці), ареал обслуговування яких досягає від 10 до 20 млн. населення. Це вузли повітряного сполучення, комерційні та сервісні центри субконтинентального значення, наприклад, міста Брюссель, Мадрид, Москва.

Міста групи Гамма є периферійними (регіональними столицями), під ареал обслуговування яких підпадають від 5 млн. населення прилеглих територій. Вони є регіональними центрами комунікацій, сервісу та комерції. Серед таких міст – Амстердам, Прага, Рим, Стокгольм, Варшава, Берлін, Будапешт, Копенгаген.

Група Дельта – це міста з незначним ареалом обслуговування: типові адміністративні центри, постійною тенденцією

яких є підвищення значення, ролі та впливовості у масштабах регіону. За цією тенденцією їх поділяють на три підгрупи:

а) з *яскраво вираженою тенденцією*: Дублін, Гельсінкі, Люксембург, Відень;

б) із *середньо вираженою тенденцією*: Афіни, Братислава, Бухарест, Київ, Лісабон, Осло та ін.;

в) із *мінімально вираженою тенденцією*: Афіни [14].

Висновки

Проведений аналіз конституційних актів європейських держав свідчить про відсутність єдиного підходу до регламентації статусу столичного міста. Здебільшого статус столичного міста закріплено конституцією, у низці країн – спеціальним законом.

Водночас, можна класифікувати столичні міста за рівнем світового значення, з огляду на географічні взаємовідносини між європейськими столицями та за географічно-організаційним критерієм.

Література

1. Камінська Н. В. Правовий статус міста : національний і міжнародно-правовий аспекти / Н. В. Камінська // Проблеми законності. – 2010. – Вип. 110. – С. 46-56.
2. Mikk Lõhmus and Illar Tõnisson. Capital City Management in Estonia, Latvia and Lithuania After Restoring Their Independence / M. Lohmus, I. Tonisson // Halduskultuur. – 2006. – Vol 7. – P. 50-77.
3. Магновський І. Місто як складова адміністративно-територіального устрою України / І. Магновський // Право України. – 2009. – № 4. – С. 140-146.
4. The Constitution of the Principality of Andorra of 28 April 1993 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.parlament.ad> – Назва з екрана.
5. The Constitution of the Kingdom of the Netherlands 2002 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.minbzk.nl – Назва з екрана.
6. The Constitution of the Republic of Latvia of 7 November 1922 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.saeima.lv/en/legislation/constitution> – Назва з екрана.
7. Constitution of Ireland of 1 July 1937. - Dublin, published by the Stationery Office, 2012. – 237 p.
8. Constitution of the Republic of Iceland of 17 June 1944 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.government.is/constitution/> – Назва з екрана.
9. Бальцій Ю. Конституційно-правові засади локальної нормотворчості / Ю. Бальцій // Юридичний вісник. – 2011. – № 3. – С. 45-52.
10. Federal Constitutional Law (Austria) of 10 November 1920. – Wien: Herausgegeben vom Bundespressdienst, 2000. – 200 p.
11. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
12. Закон України «Про столицю України – місто-герой Київ» від 15 січня 1999 р. № 401-XIV // Урядовий кур'єр. – 28 січня 1999 р.
13. Статут територіальної громади міста Києва, затверджений рішенням Київської міської ради від 28 березня 2002 р. № 371/1805 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kmr.gov.ua/divinfo.asp?Id=1706> – Назва з екрана.
14. Peter Hall, The World's Urban System: A European Perspective [Електронний ресурс] / Peter Hall// Global Urban Development, Volume 2, Issue 1, March 2006 – Режим доступу : <http://www.globalurban.org/Issue1PIMag05/Hall%20article.htm>